

- **שם המחקר:** ממצאי הערכת מיזם סדנאות אלימות מילולית
- **שנה :** 2025
- **סוג מחקר :** הערכה
- **מס' קטלוגי :** 890-682-2022
- **שמות החוקרים:** 'מכלול', יחידת הערכה ומחקר קרן שלם.
- **רשות המחקר:** קרן שלם

תקציר המחקר

מחקר זה נערך על ידי יחידת מכלול – מחקר והערכה, קרן שלם.

רקע

האלימות מילולית המופנית כלפי אנשים עם מוגבלות שכלית הינה תופעה שאינה מדוברת רבות. אולם למרבה הצער, אנשים עם מוגבלות שכלית פוגשים אלימות מילולית בסיטואציות רבות בחיי היום יום שלהם ויש חשיבות רבה להתייחס לסוגיה זו, ללמד אותם ואת המלווים אותם (הורים, משפחות, אנשי מקצוע) כיצד לזהות אירוע שיש בו אלימות מילולית וכיצד להתמודד איתו.

המיזם הנוכחי בא לחשוף את תופעת האלימות המילולית אשר חווים גם אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית, ולתת לאוכלוסייה זו מענים להתמודדות עם התופעה. לשם כך, פותח מארז הדרכה יישומי הכולל סרטוני סימולציה, מצגת ותדריך מקצועי בעברית ובערבית. בנוסף, הועברו ארבע סדנאות חווייתיות לאנשים עם מש"ה במסגרות שונות. על ידי צוות המסגרת. מטרת הסדנאות לחשוף את מקבלי השירות ואת צוות המסגרת לתופעת האלימות המילולית, וכן לתת מקום לביטוי עצמי/מחשבות הנוגעות לעניין, לתת הזדמנות לעורר שיח שבמסגרתו יראו/ישמעו את מקבלי השירות ואת הצרכים/תחושות שלהם, להכיר דרכי התמודדות שונות, ועוד.

מטרות הערכה

א. לבחון את תרומת הסדנאות למקבלי השירות ולצוות, בעיקר במדדים של רכישת ידע, העלאת מודעות, יצירת שיח, חשיפה לדרכי התמודדות ועוד, ו- ב. לבחון את שביעות הרצון (חוזקות וחולשות) של המנחים מהסדנאות, מהתדריך הכתוב, מהמצגת ומהסרטונים.

מתודולוגיה

מחקר הערכה זה נעשה תוך שילוב גישות כמותיות ואיכותניות, במטרה להשיג את מטרות ההערכה. במחקר השתתפו 5 מסגרות (מע"שים), בהם 9 מנחי סדנאות ו- 32 מקבלי שירות ברמת מוגבלות קל וקל-בינוני, אשר השיבו על השאלונים (בסיוע של רפרנט). באחת המסגרות ישנם דוברי ערבית. הסדנאות הועברו במהלך חודשים ינואר עד אפריל 2024. 86% ממקבלי השירות השתתפו בכל ארבע הסדנאות שהועברו על ידי המנחים במסגרות. איסוף הנתונים נעשה באמצעות 3 כלים אשר פותחו על ידי יחידת 'מכלול': 1. שאלון "לפני" למנחי הסדנאות, 2. שאלון למקבלי השירות בתום הסדנאות, ו- 3. מדריך לקיום ראיונות עם המנחים בתום הסדנאות. ניתוח הנתונים נעשה בהתאם לאופי המידע - הנתונים הכמותיים נותחו באמצעות הצגת התפלגויות ומדדי סטטיסטיקה תיאורית (בהתאם לגודל המדגם), ואילו הנתונים האיכותניים נותחו באמצעות ניתוח תוכן קטגוריאל ופוצאת תמות מרכזיות.

ממצאים עיקריים

הערכת המיזם מנקודת מבטם של מקבלי השירות

מרבית המשתתפים ציינו כי בחרו להשתתף בפעילות מרצונם, מתוך רצון לרכוש כלים להתמודדות, עניין וסקרנות בנושא האלימות המילולית, וכן הנאה מהפעילות המשותפת. בבדיקת הידע והמודעות למושג "אלימות מילולית", התשובות הצביעו על הבנה מגוונת שכללה שימוש במילים פוגעניות, קללות, צעקות והבחנה בין אלימות מילולית לפיזית. רוב המשתתפים דיווחו שלמדו כיצד לנהל שיחה מכבדת, להתמודד עם מצבים מורכבים ולהבין לעומק את המושג.

בנוגע לדרכי התמודדות עם אלימות מילולית, רובם ציינו פנייה לגורם מוסמך, התרחקות מהסיטואציה, או תגובה רגועה ולא אלימה. מרביתם הדגישו את חשיבות הפנייה לעזרה מהמדריכים, אשר נתפסו כמקור לכלים, פתרונות ותמיכה רגשית. מרבית המשתתפים דיווחו כי נהנו מאוד מהסדנאות, כאשר הסרטונים והשיח הקבוצתי היו החלקים המועדפים. עם זאת, חלקם חוו קושי בצפייה בתכנים אלימים שהוצגו. בנוסף, יותר מחצי מהמשתתפים שיתפו את חבריהם או בני משפחתם בחוויותיהם מהפעילות.

הערכת המיזם מנקודת מבטם של המנחי הסדנאות

המנחים ציינו כי הסדנאות הרחיבו את תפיסתם לגבי אלימות מילולית, העלו את מודעותם להשפעת השיח והקשבה, וחיידו את הרגישות והאמפתיה שלהם כלפי מקבלי השירות. בנוסף, הם דיווחו כי רכשו כלים מיטביים להתמודדות עם מקרי אלימות מילולית ושיפרו את תגובותיהם ודפוסי השיח המקצועיים שלהם. מנחי הסדנאות התרשמו מהפתיחות והמעורבות הגבוהה של המשתתפים וצינו כי חל שיפור ביכולת הביטוי שלהם ובמוכנותם לשתף סיפורים אישיים. יחד עם זאת, עלו אתגרים כגון ניהול דינמיקה קבוצתית, שילוב משתתפים פחות ורבאליים, ושונות תרבותית בין הקבוצות. כל המנחים ציינו כי ארבעה מפגשים אינם מספקים להטמעת הכלים ודרשו להרחיב את המיזם, להוסיף כלי עזר לתרגול יומיומי, ולבצע התאמות לרמות קוגניטיביות שונות.

שביעות רצון המנחים מהמארז החינוכי

המנחים הביעו שביעות רצון גבוהה מהמצגת, הסרטונים והתדריך. המצגת סייעה להמחשת הנושאים, עם זאת יש שהתייחסו לכך שהם נדרשו לבצע התאמות ולפשט את החומר המוצג, לפרט ולהביא עוד דוגמאות מהשטח. לדבריהם חשוב לשלב ולהוסיף סמלים במצגות, בעיקר עבור אלה שלא קוראים. אתגר נוסף היה בהתאמה התרבותית. מרבית המנחים הביעו שביעות רצון גבוהה מהסרטונים וצינו כי הם היו ברורים, סיעו להעביר את המסרים, והביאו ליצירת שיח פורה בקבוצה. עם זאת יש שהתייחסו לכך שהם היו מורכבים מידי ולכן המנחים נדרשו לבצע עצירות באמצע לטובת תיווך, הנגשת התכנים ושאלות תוך כדי הסרטון ולא רק בסופו. התדריך היה מועיל, אך חלק מהמנחים ציינו כי הוא דורש התאמות נוספות לקבוצות שונות.

סיכום, תובנות והמלצות

ממצאי ההערכה מצביעים על הצלחת פיילוט סדנאות האלימות המילולית בחמש מסגרות, כולל החברה החרדית והערבית, כאשר עבור החברה הערבית נמצא צורך בהתאמות תרבותיות נוספות, בעיקר בהנגשה ובשפה. הסדנאות יצרו מרחב בטוח ללמידה, העמיקו את ההבנה של האלימות המילולית, השלכותיה ודרכי ההתמודדות עמה, והשפיעו על תפיסות והתנהלות המדריכים, תוך חיזוק המודעות להשלכות השיח ולטיפול תקשורת רגישה ומכילה. שביעות הרצון מאמצעי ההדרכה – סרטונים, מצגת ותדריך – הייתה גבוהה, אך עלה צורך בתיווך נוסף מצד המדריכים, שכן מקבלי השירות התקשו להבין את התכנים ללא הבהרות והסברים משלימים. בין האתגרים שצינו על ידי המדריכים עלו קונפליקטים בין משתתפים, עומס רגשי והתמודדות עם נושאים רגישים, ולכן הומלץ לשלב ליווי של דמות מקצועית, כגון עובד סוציאלי, שתספק תמיכה נוספת במהלך התהליך. לצד זאת, נמצא כי ללא המשך תרגול, שיח שגרתי והטמעת הנלמד במסגרות, ההשפעה לא תישמר

לאורך זמן. לפיכך, הוצע לפתח מודלים מותאמים לרמות שונות, להרחיב את מאגר ההדרכה, לשלב תרגול יומיומי ולבסס שיח מתמשך בנושא. נוסף על כך, ד"ר נירית קרני-ויזל הציעה למנף את ממצאי הפיילוט לכתיבת מאמר אקדמי, במטרה להרחיב את השפעתם ולהעמיק את תרומתם בתחום החינוכי והטיפולי. בסיכומו של דבר, קיימת חשיבות להמשך פיתוח והרחבת המיזם למסגרות נוספות, תוך שימור נקודות החוזקה והתמקדות בשיפור ההיבטים הדורשים התאמה נוספת.

מילות מפתח: מחקר של קרן שלם, מטפלים וצוות, סינגור עצמי, עובדים סוציאליים, פגיעה וניצול, שילוב בקהילה.

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)

